

ואולם עיקר השאלה לא הבנתי, כי לולא מיעוט הוה אמינא להעריך לחומרא כערך זכר, כמפורש ברש"י בכורות (מב. ד"ה סמי). והרי זה כנודר דבר ועתה מסתפק מה פירש בנדרו, שצריך ליתן לחומרא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי (ע' במנחות קו; רמב"ם ערכין ג). ואפילו לדעת הרמב"ם שספק תורה לחומרא מדרבנן ולא מדאורייתא, כתבו אחרונים שבמצוות עשה אין מקיימים המצוה אלא בודאי ולא מספק, והכי נמי מן התורה היה מחויב ליתן עד שיצא בודאות ידי חובתו.

פרפראות

'הזכר – ולא טומטום ואנדרוגינוס'. (פרש"י שהוא הפסוק והיה ערכך הזכר). **ערכך הזכר** (הוא הכתוב שדורש, כפרש"י) בגימטריא (עם הכולל): **ולא טומטום ואנדרוגינוס** (גליונות קהלות יעקב).

אנדרוגינוס בגימטריא: זכר ונקבה (שמעתי).

דף קלז

ומאי שנא מילה משום דכתיב המול לכם כל זכר'. נראה שרבי יהודה לשיטתו (בבכורות ג ועוד) שמפרש כל – כל דהו, כלומר אפילו מקצת מן הדבר [שלא כחכמים הסוברים כולו משמע ולא מקצתו], ועל כן מרבה אנדרוגינוס שהוא שיש בו מקצת זכרות (עפ"י חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב לג, ג. ע"ש).

רבי אליעזר מחייב חטאת' – משום חובל. ויש אומרים לחייב אף משום גוזז (עפ"י שיטה מקובצת כתובות ה. חידושי חתם סופר לעיל קו. ע"ש).

יש שביאר שאף על פי שהגוזז מנתק דבר המחובר לגוף כגון צמר, ולא חלק מהגוף עצמו, והלא הערלה היא חלק מהגוף – אך גדר דין 'גוזז' הוא מנתק דבר שדרכו לגוזז, וכיון שהדרך לגוזז הערלה חייב משום גוזז. ויש אומרים שאפשר לחייב משום מכה בפטיש (עפ"י חתם סופר שם; מגן אבות להר"מ בנט).

ואף על פי שאין זה תיקון גשמי אלא תיקון מצד הדין – גם זה נחשב תיקון. וסמך לדבריהם – שיטת המרדכי (פרק לולב הגזול תשמ"ז), שמיעוט ענבים מהדס ביום טוב, הרי זה חיוב דאורייתא משום מתקן מפני שמתקנו למצוה (וכן כתב המאירי לעיל כט: וחילק בין מיעוט ענבים להפרשת תרומות ומעשרות שחיובו רק משום מתקן מדרבנן, שהפרשת תרו"מ אינה פעולת תיקון בידים ממש, שלא כמתקן ע"י מיעוט ענבים).

ודעת המנחת-חינוך (מוסך השבת 'מכה בפטיש') שאין שייך חיוב מתקן אלא בדבר גשמי ולא בתיקון לצורך מצוה. ומסתייע מרש"י (סוכה לג) ותוס' (לעיל קג. ד"ה לא צריכא), שמיעוט ענבי הדס איסורו מדרבנן בלבד.

הגאון בעל החתם סופר נשאל (שו"ת חת"ס יו"ד רנא), לדעת ריב"א (בתוס' חולין קמא ועוד) שאעפ"י שאין עשה דוחה ל"ת ועשה, ה'לא תעשה' נדחה ורק ה'עשה' נשאר – אם כן המל מילה שלא בזמנה, מדוע חייב חטאת, הלא לדברי רב אשי (לעיל קלג.) הטעם שמילה שלא בזמנה אינה דוחה יום טוב משום שאין עשה דוחה ל"ת ועשה, ואם כן לכאורה הוא הטעם גם בשבת (וע' במובא לעיל שם), וכיון שהלאו נדחה הלא אין חיוב חטאת בא על עשה בלבד, מלבד פסח ומילה.

ותירץ, כיון שבאיסור שבת דעלמא יש גם 'לאו', על כן חייב כרת אף על ה'עשה' שבה (שבתון), הלכך חייב חטאת.

לפי"ו חיוב חטאת תלוי בכרת ולא בלאו [וכיון שיש מעשה בעבירה, מביא חטאת, שלא כפסח ומילה שאין בהן מעשה, דכתיב 'לעושה בשגגה']. ונראה שאין הדבר מוסכם (ע' בענין זה ביוסף דעת הוריות ב: ג.). והיה מקום לומר שאעפ"י שהחטאת תלויה בלאו, כאן הכל מודים שהלאו לא נדחה מפני שיש בו כרת. וצ"ע.

– יש מקשים מדוע המל את של אחר השבת בשבת חייב, הלא מקלקל הוא בכך שמל קודם זמנו, שהרי מסתבר שהנימול קודם זמנו לא קיים המצוה [ואף לפי לדעת הסוברים שאין צריך אחר כך הטפת דם ברית, לא משום שכבר קיים המצוה אלא משום שכבר אי אפשר לקיים, כמו נכרת הגיד]. ואם נאמר שמשנתנו סוברת מקלקל בחבורה חייב, עדיין קשה על הרמב"ם שפסק לפטור את המקלקל בחבורה ואעפ"כ הביא דין משנתנו (כן הקשה בשאגת אריה נב – שלא כפי הנחת הש"ך בטעם הסוברים אין צריך הטפת דם ברית מפני שקיים המצוה. ויש מפרשים משום שלדין הטפת דם אין צריך 'שמיני' דוקא).

ויש לתרץ עפ"י דברי הצ"ח (פסחים ד: הובא בשאג"א בקו"א) שאמנם בשעה שמל לא קיים המצוה, אבל בשעה שהגיע היום השמיני נתקיימה מצות מילה למפרע. ומשום כך נחשב 'מתקן', משום התיקון שלאחר זמן.

או באופן אחר: כשמל קודם זמנו, אף על פי שאינו מקיים את עיקר המצוה שהוא מעשה המילה, מכל מקום מקיים כזה את הענין הנוסף שיש במצות מילה, להיות נימול (ע' במובא לעיל קל. קלג:), ומשום קיום זה אינו נחשב 'מקלקל' (עפ"י הגר"ר בנגיס ח"א ח, ב. והעיר מדעות הראשונים לעיל קו אם כל כגון זה שיש בדבר קלקול מצד אחד ותיקון מצד אחר, אם נחשב 'מתקן'. וע"ע בתשובת הג"ר גרשון אשכנזי בשו"ת חות יאיר קנח ד"ה איברא).

'כגון שקדם ומל של שבת בערב שבת דלא ניתנה שבת לידחות'. מכאן הוכיח הר"ש (מובא ברא"ש סי' ה) שקטן הנימול קודם יום השמיני אין צריך הטפת דם ברית, שאם כן הלא ניתנה שבת לידחות אצלו לענין הטפת דם.

ואולם הט"ו והש"ך (יו"ד רסב רסד) נקטו שצריך להטיף דם אלא שאין ההטפה דוחה שבת, ולכן לא ניתנה שבת לידחות אצלו. (וכבר האריכו האחרונים בענין זה; ע' שאגת אריה נב; פרי יצחק ח"ב ל; חדושי הגר"ר בנגיס ח"א ח).

בקרבן נתנאל פירש דעת הר"ש שאעפ"י שאין ההטפה דוחה שבת, אך כיון שאילו היה מטיף בשבת היה פטור מחטאת שהרי עשה מצוה [אילו היה הדין להטיף דם], שפיר נקרא 'ניתנה שבת לידחות אצלו'. וצ"ב בטעמו.

ולכאורה יש לבאר הוכחת הר"ש באופן אחר; נקט הר"ש מסברא דבסיפא גם אם קדם ומל את של שבת בזמנו, אם מל את של אחר השבת בשבת פטור לרבי יהושע אליבא דר"מ [יתכן שנקט כן משום דסיפא דומיא דרישא, שמדובר כשקדם ומל את האחר], ואף שלאחר שמל את של שבת כבר אין אצלו דחיית שבת אעפ"כ פטור, וטעם הדבר הואיל ועדיין מצות מילה לפניו וטרוד בה [וגם שבת ניתנה לידחות אצלו מעיקרא]. ומוזה מוכיח שאם נאמר שהמל של שבת בער"ש צריך הטפה, בדין הוא שייפטר כיון שטרוד בטרדה דמצוה של הטפה המוטלת עליו ואעפ"י שכעת לא ניתנה שבת לידחות אצלו [ואפשר שפטור רק משום דמעיקרא ניתנה שבת לידחות, משא"כ אם מעיקרא לא היה זמנו של אחד מהם בשבת – חייב, כמוש"כ הרמב"ם הל' שגגות ב]. וצ"ע.

'נולד לבין השמשות נימול לתשעה'. יש שהקשו לפי דעת הסוברים שהנימול קודם זמנו קיים מצות מילה אעפ"י שלא קיים דין 'ביום השמיני', מדוע לא ימול את הנולד בין השמשות ביום השביעי – ספק שמיני כדי שלא להשהות המצוה ליום התשיעי. [ובפרט אם יום התשיעי חל בשבת שיוצרך לידחותה ליום שהוא ודאי אינו זמנה – מדוע לא יקדים למול בשביעי – ספק – שמיני שאולי הוא מל בזמנו ואפילו לפי הצד שאינו זמנו הרי לא ביטל המצוה]. כן הקשה בספר שאגת אריה (נב), והוכיח שהמל קודם זמנו לא קיים המצוה (כנזכר לעיל. וכן נקט הגצ"ב בתשובת משיב דבר ח"ב נד).

ויש לתרץ שמא אסור להקדים משום 'חובל בחברו' [כעין שכתב בספר המקנה (שלהי קדושין) שלכך לא מל אברהם אבינו עצמו קודם שנצטווה, משום איסור חובל בעצמו]. אך יתכן שאין בדבר איסור שהרי בין כך יצטרך למול עצמו מחר, ואינו אלא כמקדים התבלה. ויש לפלפל בדבר.

(צ"ע בסברא זו, הלא אם הדין מחייבו לעשות כן מפני הספק, אין כאן איסור חובל, וכדין אנדרוגינוס וכד' שמל מחמת ספק דאורייתא).

ונראה לפרש על פי מה שכתב בספר בית הלוי ששתי מצוות יש במילה; מעשה המילה והיות האדם מהול. אם כן המל קודם זמנו אינו מקיים את עיקר המצוה שהוא מעשה המילה כדכתיב ביום השמיני ימול בשר ערלתו, ולכן אין להקדים למול הגם שמקיים את המצוה להיות נימול כיון שמ"מ מבטל את עיקר המצוה (עפ"י חדושי הגר"ר בנגיס ח"א סוס"י ח).

עוד יש לומר, גם בהנחה שמל בתוך זמנו קיים מצוה, מכל מקום מפקיע ומבטל בכך מצות 'ובן שמונת ימים ימול', משא"כ כשמל בתשיעי קורא אני בו 'בן שמונת ימים' אלא שנתאחר, שאמנם מ'ביום השמיני' נתמעט תשיעי כמו שביעי (כדלעיל קלב). אבל 'בן שמונת ימים' הוא גדר לזמן התחלת המצוה, שמשמגיע לגיל זה בר מילה הוא ולא מקודם, אבל לאחר מכן עדיין בכלל גדר זה.

'שני ימים של ראש השנה – נימול לשנים עשר'. נחלקו הראשונים; יש שפירשו (רמב"ם בפירוש המשנה ובהיבטו; רע"ב) דוקא בראש השנה שקדושה אחת היא, ויום שני שלו חמור, לכך מילה שלא בזמנה אינה דוחה, אבל ביום טוב שני של גלויות שקדושתו קלה יותר – מותר למול שלא בזמנה. [ובנודע ביהודה (קמא או"ח ל) הקשה, הרי לא מצינו חומרא ביו"ט שני של ראש השנה אלא לענין יומא אריכתא בלבד. ומתוך כך הכריע להלכה שלא כדבריו].

ויש שפירשו שהוא הדין ביום טוב שני של גלויות, ומה שנקט התנא יום טוב של ראש השנה, משום שהמשנה נשנית בארץ ישראל שלא נהג בה יום טוב שני של גלויות, אבל יו"ט שני של ראש השנה נהג (שו"ת הרא"ש, טור. וכן כתב התשב"ץ (ח"ג רפד) עפ"י רש"י בפסחים מז. ע' במובא במנחות ק).

דעת הרבה אחרונים שדוקא בנידון המשנה שנקטה יום י' וי"א, שודאי כבר אין המילה בזמנה, אינה דוחה יו"ט שני של ראש השנה, אבל נולד בין השמשות שמונה ימים קודם יום טוב שני, שיתכן והמילה בזמנה – דוחה יו"ט שני משום שספק מצות עשה דאורייתא דוחה יו"ט שני (נודע ביהודה שם. חת"ס יו"ד רנ). ודעת הלבוש להחמיר (ע' יו"ד רסו, ח. וע"ע באוצר הברית ח"ב פרק י' ב).

'אמר שמואל: חלצתו חמה נותנין לו כל ז' להברותו'. בשו"ת בנין ציון (פז) נקט שהלכה למשה מסיני היא, ליתן לו שבעה ימים להברותו. ובספר מנחת שלמה (להגרשו"א. ח"א ז, עמ' מד) כתב שיותר נראה שזהו משיעורי חכמים כדי להרחיק עד כמה שאפשר מן הסכנה [וכמו שמצינו שחשו חכמים ליישב דעתה של יולדת והתירו להדליק נר בשבת]. אלא שכתב להצריך עיון בדבר זה; 'ובהא מלתא צריך עיון, מאי שנא ממכה של חלל או מכה שע"ג היד דאם רופא אומר שידוע ומכיר ודאי באותו חולי שלא יתגבר כלל על ידי שנמתין עד מוצאי שבת, דמבואר שאין מחללין, ולמה אין סומכין על רופא בעניני מילה אם הוא אומר שידוע ברור דאין שום צורך כלל להמתין ז' ימים, דאפי"ה אין שומעין לו ודוחין מילה בזמנה אף שהיא עצמה דוחה שבת'.

יתכן לומר שנתקבלה הלכה שכל שאין התינוק בריא – אינו נימול, ואעפ"י שאין סיכון בעצם מעשה מילה. [ע' לשון הרמב"ם מילה א, יז גבי קטן ירוק: 'אין מלין אותו עד שיפול בו דם ויחזרו מראיו כמראה הקטנים הבריאם... ויחזרו מראיו כשאר הקטנים

מפני שזה חולי הוא]. ושיעור שבעה ימים ששיערו חז"ל הוא בהגדרת 'הבראה', וזה כשאר שיעורי חכמים. על כן גם אם לדעת הרופאים אין סיכון במילה, סוף סוף אינו 'בריא'.

והנה כמה פסקי הלכות מאת הגרש"ז אויערבך זצ"ל, בענין זה (הובאו בקובץ 'אסיא' נט-ס, עמ' 23):
 תינוק הסובל מחוסר דם ('אנמיה'); אם הוא נזקק לטיפול, יש לדחות את המילה שבעה ימים לאחר הבראתו. ואם אינו נזקק לטיפול – אפשר למולו מיד לאחר הבראתו (נשמת אדם יו"ד רסב סק"ב).
 תינוק הסובל מצהבת פיסילוגית, יש למולו מרגע שאינו נראה צהוב לעינים ('נועם' י תשכ"ז, עמ' קסה ואילך).

תינוק שיש לו חום 38 מעלות (צלזיוס) ומעלה – נחשב כחולה גם אם החום נגרם מהתיבשות. לפיכך יש לדחות את המילה שבעה ימים לאחר הבראתו (נשמת אדם יו"ד רסב סק"ו; ח"ד יו"ד רסב סק"א).
 תינוק שקבל טיפול באנטיביוטיקה בגלל זיהום, והחלים מן הזיהום אך ממשיך בטיפול האנטיביוטי להשלמת מספר הימים השגרתיים בטיפול כזה – יש למולו שבעה ימים אחרי החלמתו ממחלתו, ואין להמתין שבעה ימים אחרי הפסקת הטיפול האנטיביוטי (שם).
 תינוק שנולד עם סתימה בצינור הדמעות, והוא נפתח מאליו או על ידי ניתוח – אין חייבים להמתין שבעה ימים אלא מלים אותו מיד כשנתרפא (נשמת אדם יו"ד רסב סק"ח).
 תינוק שנולד מהול – מותר להטיף ממנו דם ברית בלא המתנת שבעה ימים מהבראתו (שם רסג סק"ד).
 החיוב להמתין שבעה ימים לאחר הבראה ממחלת כל גופו, חל גם ביחס למבוגר הזקוק למילה (שם רסב סק"ד).

ובתשובת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה יו"ד ח, ב קכא):
 תינוק שחסר במשקלו ולדעת הרופאים אסור למולו; כאשר הגיע למשקל הראוי אין צריך להמתין לו שבעת ימים. ואולם תינוקות הנצרכים לשהות באינקובטור מסתבר שנחשבים כחולים, וצריך להמתין שבעה ימים משעה שיצאו מהאינקובטור אפילו אם הרופאים אומרים שאפשר למול.
 וכן תינוק שהחליפו את דמו ('בלו בייביס'), הורה שם להמתין שבעה ימים לאחר שהרופאים אמרו שהוא כשאר תינוקות בריאים.

(ע"ב) 'העומדים אומרים'... משמע שכל הנוכחים במילה עומדים. וכן המנהג – שנאמר ויעמד כל העם בברית (עפ"י מרדכי סי' תכב. וכן מובא ברמ"א יו"ד רסה, א). ועוד, שבפני כל עושי מצוה עומדים (עפ"י שלטי הגבורים על המרדכי. עוד בענין קימה בפני עושי מצוה – ע' במזבא ביוסף דעת קדושין לג). ועמידה זו חומרא בעלמא היא (בהגר"א יו"ד רסה סק"ה).

'המל את הגרים אומר בא"י אמ"ה אקב"ו על המילה.' יש שכתבו להקשות היכן מקור מצוה זו, הלא הגר עצמו אינו מצווה למול ולהתגייר, וגם על בית דין לא מצינו בכתוב מצוה למול את הגוי ולגיירו (שפת אמת).

ואינו דומה לברכת השחיטה וכד', שאעפ"י שאינה באה אלא כדי להתיר אכילה נאמר בה בתורה ציווי, משא"כ הגירות, אם כי למדו מאבותינו במדבר שהגרות נעשית ע"י מילה וטבילה, אבל כל הקבלה לא נאמרה כלל כמצוה.
 ובתוס' רא"ש פירש, משום שנצטוינו לאהוב את הגר, ואי אפשר להיות גר בלא מילה. וקשה, הלא אמרו (במנחות מב:) שאין מברכים על דבר שאינו גמר מצוה (סדר יעקב ע"ז יג:).

וי"ל שאין כוונת הרא"ש משום מצות אהבת הגר, אלא מאהבת הגר אנו למדים שקבלתו רצויה לפני המקום, ועל כן עשיית המעשים המחוייבים לקבלתו נחשבים מצוה מצד עצמם, כשחיטה וטבילת טמאים, שכך הוא גדר המצוה: עשה כך וכך כדי שתוכל לגיירם.

עוד יתכן שגם קבלת הגר עצמה בכלל מצות אהבת הגר היא, לקרבו תחת כנפי השכינה אם רוצה בכך. וכן מובא בשם הר"י ברצלוני באזהרותיו (ע' באור הגרי"פ פערלא לרס"ג עשה יט), כיון שע"י קבלה זו הוא מתגייר (הגרי"פ שם). ועוד י"ל שבכלל 'הגר' גם זה הבא להתגייר [וכלשון חכמים בכל מקום 'גר שנתגייר']. ועוד יש לצדד שמה גם גר תושב בכלל מצוה זו [דומיא דסיפיה דקרא 'כי גרים הייתם בארץ מצרים' דהיינו 'גר' מבחינה מציאותית ללא דין גירות] כשם שמצווים להחיותו ומוזהרים על אונאתו, והרי בסמוך לכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אתו' נאמר 'ואהבת לו כמוך' (קדושים). ואולם בתו"כ דרשו שם דומיא דאזרח שקיבל עליו כל דברי התורה. וכן משמע ברמב"ם (מלכים ספ"י) שכתב 'יראה לי שנוהגין עם גרי תושב בדרך ארץ וגמילות חסדים שהרי אנו מצווים להחיותו', ולא כתב משום מצות אהבת הגר. עכ"פ כשבה לקבל עליו דברי התורה שפיר נכנס בגדר זה, וא"כ מצוה לקבלו משום אהבת הגר.

ובספר זוהר הרקיע (מ) כתב [עפ"י יבמות מז: 'שיהיו מצוה'] שיש מצוה לגייר את הבאים להתגייר, ומנאה במנין המצוות.

והנה דעת רש"י (בפסחים פג) שהכתוב הממעט מילה שלא בזמנה שאינה דוחה יום טוב, הוצרך אף למילת גר. והקשה בספר דבר אברהם, מה מצוה יש במילת גר ומה צורך בלימוד מהכתוב. ויש שתירצו שמילת גר מלבד היותה חלק ממעשה הגיור, מקיים בזה מצות מילה ולכן יש צורך למעט מילת גר שאינה דוחה יום טוב. ומשום כך מובן שמברכים על מילתו של גר.

ויש להעיר מדברי המהר"ל (יתרו ד"ה וכשתגייר) שגר המתגייר אינו מקיים מצות מילה במילתו שהרי עדיין אינו ישראל, אלא קיומו הוא רק מפאת היות המילה גורמת לקבלתו להיות ישראל גמור (מהר"ש שיינין שליט"א).

'... ולהטיף מהם דם ברית'. הטעם שתקנו להזכיר הטפת דם ברית במילת גרים ועבדים ולא במילת ישראל, כי ישנם כמה שמתגיירים בהטפת דם בלבד מפני שכבר נימולו מקודם לכן. ואחרים פרשו מפני שהם גדולים ודואגים על דמם הנוסף, תיקנו להם כן לנחמם, וכדי שיקבלו עליהם תורה ומצוות בשמחה בלא דאגה לדמם (ערמב"ן ור"ה ור"ן. וע"ע אגרות משה יו"ד ח"ב קיט).

*

זוהנה במילה יש שני בחינות; מילה ופריעה, שהן ערלה גסה וקליפה דקה. וכן בערלת הלב יש גם כן תאות גסות ודקות, מילה ופריעה. ומל ולא פרע כאילו לא מל – מפני שסוף סוף עדיין נקודת פנימיות הלב היא מכוסה בלבוש שק דק, בבחינת גלות ושביה.

והנה על מילת הערלה ממש כתיב ומלתם את ערלת לבבכם – אתם בעצמכם, אך להסיר הקליפה הדקה זהו דבר הקשה על האדם. ועל זה נאמר בביאת המשיח ומל ה' אלקיך את לבבך כו' לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיך, כלומר למען כי ה' לבדו הוא כל חיך ממש, שלכן אהבה זו היא מעומקא דלבא מנקודה פנימית ממש כנ"ל ולמעלה מבחינת הדעת. ולכן משיח בא בהיסח הדעת לכללות ישראל, והיא גילוי בחינת נקודה פנימית הכללית ויצאת השכינה הכללית מהגלות והשביה לעד ולעולמי עולמים.

וכן כל ניצוץ פרטי מהשכינה שבנפש כל אחד מישראל, יוצאת מהגלות והשביה לפי שעה ביחיי

שעה' – זו תפלה ועבודה שבלב מעומקא דלבא, מבחינת נקודה הפנימית הנגלית מהערלה, ועולה למעלה לדבקה בו בתשוקה עזה בבחינת למען חיך, והוא גם כן בבחינת היסח דעת האדם כי בחינה זו היא למעלה מדעת האדם והתבוננותו בגדולת ה' רק היא בחינת מתנה נתונה מאת ה' מן השמים מהארץ בחינת פנים העליונים...

אך מודעת זאת כי אתערותא דלעילא היא באתערותא דלתתא דוקא, בבחינת העלאת מים נוקבין כמשארז"ל אין טפה יורדת מלמעלה כו'. ולכן צריך האדם לעשות בעצמו תחילת מילה זו להסיר ערלת הלב וקליפה הגסה ודקה המלבישות ומכסות על בחינת נקודת פנימיות הלב שהיא בחינת אהבת ה' בחינת למען חיך שהיא בגלות בתאוות עולם הזה שהם גם כן בבחינת למען חיך בזה לעומת זה כנ"ל, והיינו ע"י נתינת הצדקה לה' מממונו שהוא חיותו, ובפרט מי שמונותיו מצומצמים ודחיקא ליה שעתא טובא שנותן מחייו ממש, ובפרטות אם נהנה מיגיע כפיו שא"א שלא עסק בהם פעמים רבות בבחינת נקודת פנימיות הלב מעומקא דלבא כמנהג העולם בעסקיהם במו"מ וכי האי גוונא, והרי עתה הפעם כשמפור מיגיעו ונותן לה' בשמחה ובטוב לבב, הנה בזה פודה נפשו משחת דהיינו בחינת נקודת פנימיות לבבו שהיתה בבחינת גלות ושביה בתוך הקליפה גסה או דקה... ועתה נפרדה מהחיצונים בצדקה זו. וזה גם כן לשון פריעה – ענין פריעת חוב שנתחייב ונשתעבד לחיצונים שמשלו בו על נקודת פנימיות לבבו...!

(מתוך אגרת הקדש לבעל התניא ד)

'... כי שני עורות המכסים הברית-קודש נגדם הם השתי קליפות דעווא ועזאל הנ"ל; עווא הוא קליפת הערלה שצריך לכורתה ולהסירה לגמרי, כי הוא שורש הרע של כל הגויים ערלים, ועל כן הוא הנופל לעומק החושך כמ"ש בווהר שם, וממנו התאווה בישראל לביאת ארמית ולידבק בגוים ולימשך ערלה. ועזאל הוא הקליפה דעור הפריעה, שהגם שהוסר עור ערלה העב והקשה, עדיין יש עור הדק דפריעה, והוא מתמעך מעצמו בגדולים על ידי תשמיש כמו שאמרו בבראשית רבה באברהם, ודי לו בקריעה ולגלות לבד, ואעפ"י שישנו עדיין בגוף למטה, אינו מכסה ומעלים הקדושה עוד.

כי הערלה הוא קשיות הלב ועקשותו בשיקוע ברע ובתאוות, וכענין שכתוב ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד, ואחר שמל והסיר קשיות העורף וערלת הלב עדיין נשאר טמטום ואוטם בלב שלא יניח ליכנס דבר קדושה בו, ודי בזה בקריעת סגור לבבו כענין קרעו לבבכם וגו' בזכרון יום המיתה וכדומה בשבירת התאוות. ודבר זה עיקרו בילדות ושחרות האדם, וכשמזקין נופל ממילא. ומזה הוא חטאת נעורים ועון הוצאת זרע לבטלה שנקרא רע בעיני ה' כי אמרו בווהר דלא חמי אפי שכינתא, שאין יכול להתראות פני ה' לראות עין בעין...! (מתוך ישראל קדושים עמ' 128).

עוד בענין ערלה ופריעה ע' בית הלוי על התורה פר' לך; דרשות בית ישי לו ובהערה כא.

*

מרגלא בפומיה דרבינו (הגרש"ז אויערבך זצ"ל): הנה אין לנו זמן כפרה גדול מיום הכפורים, ואפילו הכי קיימא לן שגם הוא אינו מכפר אלא עם התשובה. מזה יש ללמוד על כל הזמנים הידועים כמסוגלים לכפרת עוונות, כחתן ביום חופתו וכן בהשתתפות בברית מילה שברור הדבר שאין הכפרה אלא עם התשובה.

ופעם דרש כן בסעודת ברית מילה, שאעפ"י שבספר בני יששכר (תשרי ד, ז) הביא בשם מדרש שלאחר שנגזר על אליהו להופיע בכל ברית מילה אמר שאינו יכול להיות במחיצת חוטאים, ונענו לו מן השמים לכפר עוונותיהם של כל הנמצאים, ע"ש – מכל מקום אי אפשר שיתכפרו בלא תשובה. ונתווכח עמו הגה"צ רבי יחזקאל לעיונשטיין ז"ל המשגיח דישיבת פוניבז', והקשה דאם כן מה הועילה ההבטחה הרי עליו להופיע גם כשלא שבו בתשובה. אבל רבנו אמר פעמים רבות שלדעתו צדקו דבריו וברור הדבר שאין הכוונה כפשוטה אלא לענין הסרת הזוהמא השורה על החוטא, וכדאיתא בתנא דבי אליהו (ראה באור החיים הק' ויקרא ו, ב ובקב הישר ז) שהוא סובל כל מיני סרחון חוץ מסרחון של חוטאים ופושעים. ועל זה השיב לו הקב"ה שבשעה זו יעביר מהם את הסרחון כאילו לא חטאו כלל, ואף דבר זה חשוב הוא מאד. ואשרי מי שזוכים לעלות באותה שעה לשוב אל ד' ולהשאר במקום קדשו גם לאחר הברית.

(מובא בספר הליכות שלמה – מועדים א' פרק ד הערה 3)

פרק עשרים – 'תולין'

'... שכל המעשים שנפש מיישראל מסגל בחוץ יכול להביאם לקדושה. אכן יש מעשים שצריכים בירורים ויש מקום שאין צריך בירור, וכמו קדושת שבת שהנאות האדם ותענוגיו הם בקדושה ואין צריכים לבירורים, וזה רומז המשנה במסכת שבת אין תולין את המשמרת ביום טוב ואין נותנין לתלויה בשבת – שבת ויום טוב אין צריך לבירורים (שעליהם מרמזת המשמרת), שכל המלאכות שנאסרו בשבת רומזין שכן השי"ת מנהג נגד ישראל, ועל הנאת שבת ויום טוב חותם השי"ת שאינם צריכים לבירורים' (מתוך מי השלוח ח"ב ריש פרשת תצא).

'דרבי אליעזר עדיפא מדרבי יהודה' – שלשיתנו אף מכשירין שאפשר לעשותם מערב יום טוב דוחים. יתכן שנוגע הדבר בשיטתו בראש הפרק הקודם שמכשירי מצוה כמוהם מצוה לדחות השבת, וכן מכשירי אוכל נפש כאוכל נפש.

דף קלח

'מדרבנן הוא שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול'. יש מפרשים משום 'עובדין דחול' (ערש"י קלט: ד"ה מערים). ובתוס' (ד"ה כסא) משמע משום עשיית אהל, וכן מפורש בשלחן ערוך (שטו, ט). הרמב"ם בהלכות שבת (כא, יז) כתב: 'וכן אסור לתלות את המשמרת כדרך שהוא עושה בחול ש מא יבא לשמר'. ואילו ביום טוב [שמותר לשמר] כתב (יום טוב ג, יז) רק 'שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול'. ונראה שיצא לו הטעם של חשש שימור מדברי רבי אליעזר שמתיר לתלות ביו"ט ואוסר בשבת, שאילו היה זה עובדין דחול או משום אהל, לא היה חילוק בין יו"ט לשבת. ואולם חכמים שאוסרים בשניהן היינו משום עובדא דחול (וע' במגן אברהם שטו סק"א שפירש בדעת הרמב"ם שמשום אהל לבד לא היו אוסרים מפני שאינו עושה מחיצות, אבל זה שהוא כמעשה חול אסרוהו משום אהל. וע"ע בנתיב חיים סם).

'מי סברת ר"א אדרבי מאיר קאי דאמר חייבת, אדרבנן קאי דאמרי פטור אבל אסור ואמר להו איהו מותר לכתחילה'. הרש"ש (ג:): פירש דברי הגמרא, על פי מה שכתב בטעמו של רבי מאיר

ב. השוחט את הטריפה, אפילו טריפה מן הבטן – הוציאתה השחיטה מכלל 'נבלה' (מן הבהמה – פרט לטרפה ששחטה).

שחט 'בן שמונה' [או אף אם אין ידוע שכלו לו חדשיו, ושחטו בתוך שבעה ימים ללידתו] – מטמא (אשר היא לכם לאכלה – להביא בן שמונה שאין שחיטתו מטהרתו. רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון אומרים: שחיטתו מטהרתו. ופרשו שלדברי הכל מת הוא (כרשב"ג), אלא שנחלקו האם יש לדמותו לטרפה אם לא מפני שאין במינו שחיטה כטריפה שיש במינה שחיטה. הלכה שאין שחיטתו מטהרתו מידי נבלה (רמב"ם הל' אבות הטומאות ב,ו כפירוש הכס"מ).

דף קלז

רכ. א. מי שטעה ומל בשבת תינוק שזמנו למול אחר השבת או בערב שבת, האם חייב חטאת?

ב. קטן נימול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לאחד עשר ולשנים עשר – כיצד?

ג. קטן שחלה, מתי מלים אותו?

ד. אלו הם ציצים המעכבים את המילה? בעל בשר הנראה כערל, מה דינו? המל ולא פרע את המילה, מה דינו?

ה. אלו הן ברכות המילה בישראל, בגר ובעבד?

א. מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת ושכח מל את של אחר השבת בשבת; לסתם משנתנו כפי שהיא שנויה לפנינו (וכן שנה רב הונא על פי דברי ר"ש בן אלעזר בברייתא) – חייב חטאת (שהטועה בדבר במצוה ולא עשה מצוה – חייב). ולדברי רבי מאיר בברייתא (וכן שנה רב יהודה במשנתנו) – רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר (מפני שטרדתו במצוה, ואינה דומה לשגגה המחייבת חטאת האמורה בעבודת כוכבים).

אחד למול בערב שבת ואחד בשבת, ומל את של ערב שבת בשבת; לסתם משנתנו (ורב הונא עפ"י ר"ש ב"א) רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר מפני שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה. [רבי אמי (בפסחים עב) פירש שלא פטר רבי יהושע אלא כשהקדים למול את של ערב שבת בשבת, אבל קדם ומל את של שבת – חייב אף לרבי יהושע]. לדברי רבי מאיר (וכן שנה רב יהודה במשנה) המל את של ערב שבת בשבת פטור בין לרבי אליעזר בין לרבי יהושע.

הרמב"ם (שגגות ב,ח) פסק לפטור בשניהם – 'שהרי יש לו רשות למול אחד מהן בשבת ושבת דחוייה אצלו ומצוה עשה, אע"פ שהם שני גופין הואיל וזמנו בהול אינו מדקדק'.

ודוקא בכגון אלו שניתנה שבת לידחות אצלו במילה אחת, אבל אם קדם ומל את של שבת בערב שבת, ובשבת מל את של ערב שבת (וכן אם מלכתחילה אין לו תינוק שזמנו למול בשבת. רמב"ם שגגות ב,ח), שנה רבי חייא שרבי מאיר מחייב מפני שלא ניתנה שבת לידחות אצלו כלל (הלכך לא היה טרוד במצוה והרי זה כשאר שוגג).

ב. קטן נימול לשמונה ימים עד שנים עשר, לא פחות ולא יותר. כיצד? – כדרכו – נימול לשמונה.

נולד לבין השמשות – נימול לתשעה (שמא ביהש"מ יום הוא והרי נימול ליום התשיעי. ואין למולו בין השמשות של שמיני-תשיעי, שאי אפשר לכוון הרגע שהיא שוה בדיוק לשעה שנולד ויתכן שנולד ביום הבא ועתה הוא נימול לשביעי. עפ"י ירושלמי ה"ה).

בין השמשות של ערב שבת – נימול לעשרה (לאחר השבת, ושמא נולד ביום שישי).
חל יום טוב לאחר השבת – נימול לאחד עשר.

חלו שני ימים טובים של ראש השנה לאחר השבת (בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה) – נימול לשנים עשר.
א. פסק הגר"צ אבא שאול זצ"ל (אור לציון ח"א י"ד י): נראה שהנולד אחר שקיעת החמה עד 27 דקות – הרי זה ספק, שעד אז יש להסתפק שמא עדיין לא הגיע זמן 'צאת הכוכבים'. ורק לאחר מכן – הרי זה כנולד בודאי בלילה ונימול בשבת.
ב. נראה שגם כשיש ספק האם נולד בבין השמשות או קודם לכן – נימול בתשעין ואין כאן ספק ספקא, שספק שאפשר שיתברר ע"י אנשים הולכים בו לחומרא (עפ"י משיב דבר ח"ב נד).
פרטים שונים במילה לנולד לאחר שקיעת החמה, כאשר אבי הבן נוהג כשיטת הגאונים והמוהל כשיטת רבנו תם או להפך – ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ח רכ.

ג. קטן החולה – אין מוהלים אותו עד שיבריא. אמר שמואל: חלצתו (= נשלפה ויצאה מגופו) חמה – נותנים לו כל שבעה להברותו. ורצו להוכיח שאין צריך להמתין שבעה 'מעט לעת' משחלצתו, ודחו.

ד. אלו הם ציצים המעכבים את המילה – בשר החופה את רוב העטרה. ופרשו בשם רב: רוב גובהה של עטרה (אפילו במקום אחד, בלא רוב היקף). וכל עוד לא הסירים – אינו אוכל בתרומה (כערל).
א. רוב היקף בלא רוב גובה – בכלל ציצין המעכבים הם, כמו שמשמע ברש"י ובעוד ראשונים. וכתב בית יוסף שגם החוט המקיף את העטרה בכלל 'העטרה', ואם רובה מכוסה ע"י ציצין הריהו ערל כשהיה (עפ"י ש"ך רסד, ט).
כתב בבית יוסף בשם חכם ספרדי: לענין זה אין משערים כשמתקשה [כמו לענין המסורבל בבשר דלהלן] אלא כל שאין רובו מכוסה שלא בשעת קישוי צריך למולו שנית. והש"ך (בסוסי"י רסד) פקפק בדבר. ובתשובת חתם סופר (רמח, הובא בפ"ת) הסכים לדעה ראשונה.
ב. לדעת המצריכים חיתוך דוקא לערלה (חכמת אדם. וכ"ה בפתחי תשובה רסד סקי"ג בשם חמודי דניאל. וכן נקט כרך ח עמ' רנו), הוא הדין לציצים המעכבים את המילה (אגרות משה י"ד ח"ב כק).
דין תיקון הציצין בחול ובשבת – נתבאר ע' לעיל קלג.

היה בעל בשר (וגם לאחר שנימול נראה בשרו חופה את הגיד כערלה) – מתקנו מפני מראית העין.
אמר שמואל: קטן המסורבל בבשר; כל זמן שמתקשה ונראה מהול – אינו צריך למולו. ואם לאו – צריך למול. במתניתא תנא בלשון זו: רשב"ג אומר, כל זמן שמתקשה ואינו נראה מהול – צריך למולו. ואם לאו – אינו צריך למולו. ופירשו שדעה אחרונה מקילה שאפילו לא נראה לגמרי כמהול (נראה ואינו נראה) – אין צריך.

א. נראה שהלכה כרשב"ג שהוא תנא, ואילו היה שמואל שומע דבריו שמא היה חוזר בו. וגם הואיל והוא נידון דרבנן – הלכה כדברי המיקל. ועוד נראה שאם פעמים נראה מהול כשמתקשה, הרי אפילו לשמואל אין צריך למולו [ומה שפעמים אינו נראה – אולי משום שלא נתקשה יפה]. ומחלוקתם כשאינו נראה בבירור שהוא מהול (עפ"י שו"ת הרדב"ז ח"ו ב'קעג).
ב. מדברי הרמב"ם (מילה ב, ה) נראה שאם כשמתקשה נראה מהול, אעפ"י שאין צריך למולו שוב, צריך שיתקן הבשר מכאן ומכאן מפני מראית העין. ופירש בתרומת הדשן (רסד) שיטרח עם הקטן לדחוק העור לאחריו ויקשרנו סביבות הגיד. וכתב שאם אי אפשר בענין הזה – אין

לחתוך כלום הואיל ונראה מהול כשמתקשה. ופירש שלענין זה די אם ראש העטרה מגולה כשמתקשה, כגון שלישי ממנה. [אבל בדעת רש"י נקט לעיקר שצריך תיקון באיזמל אף אם כשנתקשה נראה מהול כזה. וכן כתב הט"ז (רסד סק"ט) לחוש להלכה, כשלא בדקו בשעת המילה אם היתה המילה גמורה]. וכן הסיק בתרומת הדשן להלכה (וכן דעת הש"ך), שאין צריך לתקן בסכין.

וצידד לומר [עפ"י לשון המשנה] שלענין אכילת תרומה חמור יותר ולא יאכל עד שיתקן. והרדב"ז (ח"ו ב'קעג) כתב שקטן המסורבל בבשר אינו מעכב באכילת הפסח, מפני שאינו 'ערל'. ג. נחלקו דעות האחרונים בנוהל מהול והטיפו ממנו דם ברית ומרוב שמנו מכוסה מילתו קצת. דעת הט"ז (סו"י רסד) שצריך לתקן. ובשאגת אריה (נה) חולק.

מל ולא פרע את המילה – כאילו לא מל.

א. הפריעה היא גילוי העטרה, ע"י קילוף הקרום הרך שתחת העור בציפורן, לכאן ולכאן [והוא נדבק לגיד ונמחה עמו] – עד שיראה בשר העטרה (פוסקים).
אם חתך את הקרום הרך בסכין, שפיר דמי (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"א קנה וח"ד מ).
ב. כשחוזר ופורע צריך לברך לפנייה ולאחריה, בלא אמירת 'קיים את הילד הזה...'. (שו"ת מהרי"ל קעח).

ה. המל אומר: 'אקב"ו על המילה'.

אבי הבן אומר: 'אקב"ו להכניסו בבריתו (יש שכתבו לומר: 'להכניס בברית'. ע' בספר העיטור ח"ב שער המילה) של אברהם אבינו'. [העומדים אומרים (לאחר המילה. תוס'): 'כשם שנכנס (י"ג): 'שהכנסתו'. ערי"ף ורמב"ם; ט"ז וש"ך יו"ד רסה; שפת אמת] לברית כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים'.
לאחר המילה מברכים על היין (עפ"י מרדכי יומא תשכז). ויש נוהגים לברך גם על הדם (שו"ע יו"ד רסה, א). וכן מנהג קהילות ספרד.

המברך אומר: 'ברוך... אשר קידש ידיד מבטן, וחוק בשארו שם, וצאצאיו חתם באות ברית קדש. על כן בשכר זאת א-ל חי חלקנו (ב"ה: צו"נו), צוה להציל ידידות (זרע קודש) שארינו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו. בא"י כורת הברית'.

א. לדעת רבנו שמואל מבעלי התוס' (וכ"כ העיטור בשם הרי"ף), אבי הבן מברך תחילה ולאחריה המל. וכך גרס בגמרא והנהיג לעשות כן. וכן מנהג קהילות ספרד.
ורבנו תם החזיר המנהג לקדמותו שהמוהל מברך תחילה ומל, ואבי הבן מברך 'להכניסו' אף אם כבר נעשתה המילה (וכן דעת הרמב"ם והר"ן). וכתב הרא"ש, וכן נפסק בשלחן ערוך (יו"ד רסה, א) לברך 'להכניסו' בין חיתוך הערלה לפריעה. וכן הוא מנהג האשכנזים. ומכל מקום אין למוהל להמתין בין החיתוך לפריעה לברכת אבי הבן משום צער התינוק, גם בינתים יתמלא החיתוך דם ויקשה על הפריעה, ודי בכך שתחילת הברכה נעשית קודם הפריעה (עפ"י ט"ז רסה, א; אג"מ יו"ד ח"א סו"י קנה).

ב. יש גורסים 'צוה' בלשון עבר (עפ"י רב האי גאון. וכן היה נדפס בסידורים, וכן דעת ריעב"ץ, וכן הוא בסידור הרב מלאדי. וכן נקט לעיקר הגר"מ מאוזו שליט"א ונימוקו עמו – שכן שאר טופס הברכה לפני כן ולאחר מכן בלשון נסתר הוא [ומש"כ הש"ך שמצינו בעוד ברכות כיו"ב, נראה שלא מצינו אלא לשון נוכח סמוך ל'ברוך אתה' שבפתיחת הברכה ואח"כ עובר ללשון נסתר (ע' בראש ספר צדקת הצדיק בטעם הדבר), וכן לקראת סוף

ברכה המסתיימת ב'ברוך אתה' מצינו שעוברים מלשון נסתר לנוכח כגון בברכת הקידוש, אבל באמצע ברכה לא מצינו שעוברים מעבר לנוכח ושוב לנסתר. ויתכן שהראשונים שנוסחתם בלשון נוכח, לא סיימו ב'למען בריתו אשר שם בבשרנו' וכמו שמצינו בתשובות הגאונים שאין תוספת זו, לכן עברו ללשון נוכח סמוך לחתימת 'ברוך אתה' (כאמור) וי"ג: 'צִוְיָה' (בנוכח, בלשון בקשה. ש"ך רסה סק"ה עפ"י אגודה ובה"ג; ערוך השלחן. וכתב בספר חדושים ובאורים שכן מוכח מאריכות הלשון 'על כן...'. וכן נהג הגרש"ז אויערבך זצ"ל. ואמר שהרוצה לומר כשני הנוסחים, טוב שיחזור לומר את הענין שנית ולא יכפול המלה 'צוה' לבדה. עפ"י הליכות שלמה ח"א כג, לט).

ג. כשאבי הבן מל, יש אומרים שאינו מברך שתי ברכות, שלא מצינו שתי ברכות באדם אחד על מצוה אחת. והמנהג לברך שתי ברכות אף באופן זה (ע' ב"י רסה). ויברך את שתיהן קודם החיתוך (ט"ז שם סק"א).

לדעת הרמב"ם, כשאבי הבן מל בעצמו יברך 'למול' (וכ"פ בשלחן ערוך רסה, ב). ויש אומרים שאף בזה המנהג לברך 'על המילה' (עפ"י שו"ת מהרי"ל יח. וכ"כ הרמ"א – עפ"י העיטור ועוד). כאשר אבי הבן אינו נוכח שם; יש אומרים שאין לברך 'להכניסו', ויש אומרים שאחד מהקהל מברך, שהרי מצוה על בית דין להכניסו. ונהגו שהסנדק מברך. וכן כאשר האב נמצא ואינו יודע לברך (ע' יו"ד שם).

ד. מנהג ארץ ישראל וסביבותיה עפ"י הרמב"ם, שאבי הבן מברך 'שהחיינו' על מילת כל בן מבניו [ומברך מיד לאחר ברכת 'להכניסו'. ולמנהג הספרדים מברך בין המילה לפריעה] (עפ"י שו"ע רסה, ז). והרמ"א כתב שבמקומותיו אין נוהגים לברך 'שהחיינו' אפילו אבי הבן הוא המוהל, מלבד בבן בכור, ע"ש. והש"ך כתב שהמנהג הוא שלא לברך אפילו בבן בכור.

המל את הגרים ואת העבדים, אומר: 'ברוך... אקב"ו על המילה'. והמברך אומר: 'אקב"ו למול את הגרים / העבדים ולהטיף מהם דם ברית שאילמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ / חוקות שמים וארץ לא נתקיימו, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת. בא"י כורת הברית'.

א. לגרסת הרי"ף והרמב"ם, אין בגרים ועבדים אלא ברכה אחת [לפני הברית. שו"ת הרשב"א שכה], 'אקב"ו למול... ולהטיף מהם...'. ואין כן דעת הרא"ש ושאר ראשונים אלא מברך שתי ברכות. וכן פסק בשו"ע (רסז, יב).

ב. יש אומרים שמברכים 'למול' (כן גרסת הרמב"ם והרי"ף. ואף השו"ע שנקט לברך שתי ברכות העתיק 'למול' (רסה, ה. וכן כתב גבי עבדים בסי' רסז, יב – עכ"פ בעבד שלו. ע' באר הגולה שם). ובפתחי תשובה (רסז סק"ב) הביא מתשובת רשב"ש (פט) לברך 'על המילה', וכגרסתנו בגמרא.

ג. יש שאין מסיימים 'בא"י כורת הברית' (ב"ח רסז, עפ"י גרסת הרא"ש והטור). ויש חולקים על הוראה זו (עפ"י פרישה וט"ז שם, שלכך השמיטו סיום זה הרא"ש והטור, משום שפשוט הוא).

פרק עשרים; דפים קלז – קלח

רכא. מה דין שימוש במשְׁמֶרֶת, בשבת וביום טוב?